

**Covid 19 Salgını Sürecinde Okuldan Uzak Kalan Öğrencilerin Tutum ve Davranışlarının
İncelenmesi**

**Researching of the Attitudes and Behaviors of Students Staying Away from School During the
Covid-19 Pandemic**

Merve BULDU

Düzce Üniversitesi, Düzce, Türkiye

Email: mrv_bld@hotmail.com

Engin ASLANARGUN

Düzce Üniversitesi, Düzce, Türkiye

ORCID: 0000-0002-4965-0229 | Email:

enginaslanargun@duzce.edu.tr

Makale Bilgisi / Article Information

Cite as/Atıf: Buldu, M.- Aslanargun, E. (2024). Covid 19 salgını sürecinde okuldan uzak kalan öğrencilerin tutum ve davranışlarının incelenmesi. *Fikriyat Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 231-253.

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 05.10.2024 **Kabul Tarihi / Accepted:** 10.12.2024

Yayın Tarihi / Published: 31.12.2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/December 2024

Cilt/ Volume: 4 **Sayı/ Issue:** 2

Sayfa / Pages: 231-253

İntihal / İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two reviewers and confirmed to be plagiarism-free.

Yayıncı / Published by: Siirt Üniversitesi Fikriyat Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi / Siirt University Journal of Social Sciences Research

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Merve BULDU- Engin ASLANARGUN). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited

Öz

Bu araştırmanın amacı Covid-19 salgını sürecinde öğrencilerin okula karşı tutum ve davranışlarının incelenmesidir. Covid-19 salgınıyla okullarından uzak kalan öğrencilerin, uzaktan eğitim sürecinde okula karşı tutum ve davranışlarının neler olduğuna ilişkin öğrenci görüşlerinin ortaya konulmasıdır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemleri içerisinde bulunan maksimum çeşitlilik ve ölçüt örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın örneklemini Millî Eğitim Bakanlığına bağlı bir ortaokulda okuyan sekizinci sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Öğrenciler akademik başarılarına göre gruplandırılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak katılımcı öğrencilere dokuz adet açık uçlu soru sorulmuştur. Araştırmada elde edilen sonuçların analizi ile uzaktan eğitim sürecinde katılımcı öğrencilerin tamamının okulu özlediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin okula karşı özlemlerinin en önemli sebebini ise arkadaşlarına, daha sonra ise öğretmenlerine özlemleri oluşturmuştur. Katılımcıların çoğunluğu teknolojik sorunlardan ve yetersizliklerden dolayı uzaktan eğitimi faydasız bulmuş, öğrencilerin tamamı eğitim hayatlarına yüz yüze devam etmeyi istediklerini belirtmiştir. Araştırmada öğrencilerin tutum ve davranışlarının nedenleri detaylı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: uzaktan eğitim, canlı ders, salgın dönemi, öğrencilerin tutum ve davranışları.

Abstract

The aim of this research is to examine the attitudes and behaviours of students towards school during the Covid-19 epidemic. The aim of this study is to reveal the students' opinions about the attitudes and behaviours of the students, who are away from their schools due to the Covid-19 epidemic, towards the school during the distance education process. The case study design, one of the qualitative research methods, was used in the research. Maximum variation and criterion sampling method, which are the purposive sampling methods in study, were preferred. In this context, the sample of the study consisted of eighth grade students studying in a middle high school affiliated to the Ministry of National Education. Students are grouped according to their academic achievement. Using a semi-structured interview form, nine open-ended questions were asked to the participating students. With the analysis of the results obtained in the research, it was concluded that all of the participating students missed school in the distance education process. The most important reason for students' longing for school was their longing for their friends and then for their teachers. The majority of the participants found distance education useless due to technological problems and inadequacies, and all of the students stated that they wanted to continue their education life face to face. In the research, the reasons for the attitudes and behaviors of the students were examined in detail.

Keywords: distance education, live lesson, epidemic period, attitudes and behaviors of students.

Giriş

Eğitim, insanoğlunun var olduğu ilk günden günümüze kadar gelişen ve genişleyen, zenginleşen, önemi zamanla artan, toplumsal biçimlendirmeyi etkileyen bir kavram haline gelmiştir (Yenal, 2009). Aynı zamanda insanlık tarih boyunca da farklı zaman dilimlerinde birçok kez çeşitli salgın ve kriz dönemlerinden geçmiştir. Modern-postmodern eğitim anlayışlarının yoğun olarak tartışıldığı, pozitivizm-yapılandırmacılık gibi kavramlar bağlamında öğretim yöntemlerinin güncellendiği bir dünyada (Aslanargun, 2023) okullar her türlü farklı duruma hazırlıklı olmak durumundadır. Mücadele etmek zorunda kaldığı en önemli durumlardan biri ise pandemi olmuştur. Tüm dünyaya yayılan virüsün kötü sonuçlarının tespit edilebilmesi için Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 2020 yılının Ocak ayında bu hastalığın, tüm dünyada halk sağlığını tehdit edecek boyutlara ulaştığını belirtmiş ve acil durum ilan etmiştir. Bununla beraber bu durumu bir pandemi olarak tanımlamıştır (WHO, 2020). Türkiye’de hastalık vakasının görülmesiyle birlikte okullar tatil edilmiş, kısa süre içerisinde öğrencilere uzaktan eğitim modeliyle eğitim vermeye başlanmıştır. Günümüz salgın dönemiyle birlikte öğrencilerin uzaktan eğitim sürecine bir anda geçmeleri ve çevrimiçi eğitim konusunda yeteri kadar bilgi ve tecrübe sahibi olmamaları da eğitim sürecine uyum sorunu yaşamalarına sebep olabilmektedir. Dolayısıyla öğrenciler hem sınıf içi etkinliklere katılma noktasında hem de sorumluluklarının farkında olarak eğitimlerini devam ettirme konusunda birtakım sorunlar yaşamıştır. Ayrıca internet hızının düşük olması veya internet bağlantısında yaşanan sorunlar nedeniyle de öğrenciler hem derslere katılamamış hem de ders materyallerine ulaşmada çeşitli teknik sorunlar yaşamıştır. Bu durum öğrencilerin uzaktan eğitim süreçlerini ciddi anlamda olumsuz etkilemiştir (Yurtbakan ve Akyıldız, 2020).

Dünyada 10-19 yaş aralığındaki ergenlerin %13’ünün zihinsel bozuklukla yaşadıkları tahmin edilmektedir. Pandemi döneminde değişen rutinlerle birlikte aile geliri ve sağlık endişeleri birçok genci korku, öfke ve gelecekleri için kaygılanmaya itmiştir. 21 ülkede uygulanan UNICEF ve Gallup küresel anketine göre 15-24 yaş aralığındaki her beş gençten yaklaşık olarak biri depresyonda olduklarını ifade etmiştir (UNICEF, 2021a). Her ne kadar uzaktan eğitimin birçok avantajı olsa da ciddi miktarda ders ve öğretim programının bir anda uzaktan eğitimle çevrimiçi derslere çevrilmesinin birtakım sorunlara yol açacağı yüz yüze eğitimin yerini doldurmayacağı da araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur. Dolayısıyla çevrimiçi eğitim çok yönlü bir süreç olduğu için öğrencilerin farklı alanlarda yeterlilik sahibi olmaları gerekmektedir (Çakın ve Akyavuz, 2020). Bu bağlamda pandemi zaten dünyada uzun zamandır var olan çocuklar arasındaki eşitsizliği artık açığa çıkartmış, özellikle yoksul ülkelerde yaşayan çocuklar üzerinde ciddi anlamda olumsuz etkiler bırakmıştır (UNICEF, 2021b). Öğrenciler, uzaktan eğitim yöntemiyle alışık olmadıkları yeni bir eğitim sistemine geçmişlerdir. Bu durum, öğrencilerin derse erişilebilirliğinin, derslere sağlıklı katılım göstermesinin bununla beraber psikolojik ve sosyal yönünün gelişmesinin aynı zamanda öğretmenleriyle veya arkadaşlarıyla yaşadığı iletişim sorunlarının tespit edilmesi bu sorunların çözülmesi gerekmektedir. 2004 yılında Cook ve Dupras (2004) öğrencilerin ihtiyaçlarının belirlendiği, ihtiyaçları olan içeriklerin geliştirildiği, aktif öğrenmenin desteklendiği, teknik sorunların çözüldüğü, öğrencileri motive eden kullanıcı dostu ve iyi korunan bir web sitesi tasarımı yapılmasının önemine vurgu yapmışlardır.

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Grubu raporuna göre ülkelerin üçte ikisinden fazlası ulusal bir uzaktan eğitim platformu kurarak eğitime devam etmekle birlikte, düşük gelirli ülkelerin yalnızca % 30’unda uzaktan eğitim verilebilmiştir. Ayrıca raporda salgın öncesinde de dünyadaki gençlerin yaklaşık üçte birinin dijital imkânlarla sahip olmadığı belirtilmiştir (UNSDG, 2020). UNICEF tarafından açıklanan 2020 verilerine göre salgın döneminde en az 463 milyon öğrenci uzaktan eğitime erişememektedir (UNICEF, 2020a). Nitekim UNESCO’da 2020 raporunda dünyada 826 milyon öğrencinin bilgisayara sahip olmadığını, 706 milyon öğrencinin ise evinden internete erişim imkânı olmadığını açıklamıştır. Ayrıca Sahra Altı Afrika ülkelerinde bulunan öğrencilerin ise %89’unun bilgisayarı veya bilgisayara erişim olanağı bulunmadığını, %82’sinin ise internete erişimi olmadığını belirtmiştir. Bu bağlamda UNESCO Genel Direktörü Audrey Azoulay eğitimdeki eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için herkese bağlantı sağlama çalışmalarının çoğaltılması gerektiğini ancak öğretme ve öğrenmenin sadece çevrimiçi yöntemlerle sınırlı olmadığını belirlemiş, radyo ve televizyon yayınlarının kullanımıyla birlikte, öğrenme de kullanılabilir her türlü alternatifin desteklenmesi gerektiğinin altını çizmiştir (UNESCO, 2020a). UNICEF yeni bir analizinde, okula yeni başlayacak olan yaklaşık 140 milyon çocuğun okula başlangıçlarının ertelendiğini belirtmiştir. 2020 yılında dünya genelinde okullar ortalama 79 öğretim günü boyunca kapalı kalmıştır. Dünya çapında ilkökul öğrencilerinin en az % 29’una uzaktan eğitim aracılığıyla verilen eğitimde ulaşılamamıştır. UNICEF, Dünya Bankası ve

UNESCO, hükümetleri okulların iyileştirilmesi konusunda üç temel önceliğe odaklanmaya çağırmıştır. Bunlar; Çocukları ve gençleri öğrenim, sağlık, psikososyal gelişim ve diğer ihtiyaçlarını karşılamaları için okula geri getirmek için hedeflenen programlar, öğrencilerin öğrenme kayıplarını ortadan kaldıracak etkili iyileştirici öğrenme, öğretmenlere öğrenme kayıplarıyla ilgili çalışmalar yapmaları ve dijital teknolojiyi öğretimlerine dahil edebilmeleri için destek verilmesi şeklindedir (UNICEF, 2021c).

Okulların uzun süre kapalı tutulması yoksulluk içinde yaşayan çocuklar için sosyal açıdan olduğu kadar sağlık açısından da birtakım sorunlar yaşanmasına ve mevcut eşitsizliklerin daha da artmasına sebep olabilecektir. Nitekim yoksul öğrenciler için okul, eğitim yeri olduğu kadar sağlıklı beslenmelerinin ve sosyalleşmelerinin sağlandığı yerdir. Aynı zamanda farklı sosyo-ekonomik çevrelerden gelen öğrencilerin aralarında eğitim farkı da okulların tatil edilmesiyle birlikte genişlemektedir. Uzaktan eğitim sürecine katılım açısından da benzer durum söz konusudur. Nitekim düşük gelirli evlerde yaşayan öğrenciler evde eğitim almayı zorlaştıran koşullar altında yaşamaktadır (Van Lancker ve Parolin, 2020). Benzer durum düşük gelirli ailelerin çocuklarının beslenmesi açısından da geçerlidir. Dünya Yemek Programı (WFP) dünya genelinde 369 milyon çocuğun salgın döneminde okulların kapanmasıyla birlikte okul öğünlerini kaçırdıklarını açıklamıştır (WFP, 2020). Yapılan bir başka araştırmaya göreyse çocukların eve nazaran okulda çok daha fazla oyun oynadıkları belirlenmiş, çocuklar için evde oyun ortamlarının hazırlanarak, oyun ihtiyaçlarının giderilmesinin çocukların gelişimi için önemi üzerinde durulmuştur (Mart ve Kesicioğlu, 2020). Bununla birlikte UNESCO okulların kapanmasının en çok kız çocuklarını etkileyeceğini belirtmiştir. Dünyada öğrenim gören yaklaşık 743 milyon kız öğrencinin 111 milyonu eğitime erişimlerinin salgın öncesinde de problemlili olduğu az gelişmiş ülkelerde bulunmaktadır. Yine Afrika'daki Ebola salgınından da beş milyon çocuk okulların kapanmasından ötürü etkilenmiş, eğitimin kesintiye uğramasıyla yoksulluk seviyeleri artmıştır. Evin geçimini sağlayan aile bireylerinin salgından dolayı hayatlarını kaybetmesiyle, kendilerini korumak amacıyla birçok kız evlenme yolunu tercih etmiştir. Yapılan araştırmaya göre Ebola salgını sırasında bazı topluluklarda çocuk veya ergen hamilelikleri %65 oranında artmıştır. Kızların çoğu bu artışın sebebi olarak okulların sağladığı koruyucu ortamın dışında olmanın sonucu olduğunu belirtmiştir (UNESCO, 2020b). Dolayısıyla öğrenciler için okullar sadece çocukların eğitimine katkı sağlamakla kalmaz, çocuklar okulda beslenme, sağlık ve psiko-sosyal destekler de alırlar. Ayrıca çocuklar okullarda nasıl öğreneceklerini ve karşılaşılabilecekleri zorluklara karşı ne şekilde tepkiler vereceklerini öğrenmekte ve sosyo-duygusal becerilerini geliştirme imkanı bulmaktadır (UNESCO, 2021).

Salgın döneminde okulların kapanması ve sokağa çıkma yasakları öğrencilerde özellikle iletişim araçlarına olan bağımlılığı da artırmıştır. Çin'de yapılan bir araştırmaya katılan katılımcıların %46,8'inin internet bağımlılığının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca şiddetli internet bağımlılığı prevalansı da %23 oranında artış göstermiştir. Uluslararası yapılan bir çalışmaya göre katılımcılardan haber yayınlarını daha fazla izleyenlerin oranı %67, mesajlaşma uygulamalarında daha fazla zaman geçirenlerin oranı %45, sosyal medya platformlarında daha fazla zaman geçirenlerin oranı %44, bilgisayar/video oyunlarına daha fazla zaman ayıranların oranı ise %36 olmuştur. Özellikle Z kuşağı olarak adlandırılan neslin mesajlaşma servislerine %62 oranla daha fazla vakit ayırdığı ortaya konmuştur. Araştırmalar salgın döneminde çevrimiçi oyun trafiğinde %70 oranında bir artış olduğunu belirtmiştir. Yine salgın döneminde Steam, Youtube Gaming ve Twitch gibi platformların trafiklerinde de %10 oranında artış saptanmıştır (Göker ve Turan, 2020). Öğrencilerin bilişim cihazları ve internet başında geçirdikleri zamanın artması, öğrencilerin dersin dışında bu cihazlarda oyunlar oynaması veya sosyal medyada aşırı zaman geçirmesi öğrencilerde birtakım sorunlara sebep olabilmektedir. Nitekim yapılan çalışmalarda öğrencilerin aşırı internet kullanımında uyku kalitelerinin bozulması, duygularının, öz kontrolünün ve öz disiplini ile zihinsel sağlığının kötü etkilenmesi söz konusu olabilmektedir. Bu değişimler öğrencilerin hem derslere karşı hem de okula karşı tutumlarında olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Özdemir (2021) tarafından yapılan araştırma da katılımcı öğrencilerin günde sekiz ila dokuz saatlerini teknolojik cihazları kullanarak geçirdikleri tespit edilmiştir. Öğrenciler salgın sürecinde teknoloji ve internet kullanımını sosyalleşmek, eğlenmek, akademik ve bireysel gelişimleri ile zorunlu oldukları dolaylı ve kabullenilmek için kullandıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerde yoğun cihaz kullanımı sonrası sağlık sorunları, teknolojik bağımlılık ve bıkkınlık ile sosyal ortamlardan uzaklaşma gibi olumsuz etkiler ortaya çıkabilmektedir. Araştırmada öğrencilerin en çok kullandıkları araçlar bilgisayar, cep telefonu, tablet ve dizüstü bilgisayar olmuştur.

Öğrenciler açısından salgının döneminin bir diğer olumsuz etkisi de eve kapanmayla birlikte aile içi çocuk istismarları olmuştur. Yapılan araştırmaya göre İngiltere de ulusal aile içi istismar yardım

hattına yapılan aramalarda %65 oranında haftalık artış olmuştur. Yine Singapur'da da bir önceki yıla nazaran 2020 yılında şiddet olaylarında yaklaşık %35 oranında artış gerçekleşmiştir (Sarı ve Nayır, 2020). Benzer sonuçlar Avustralya'da yapılan araştırmada da ortaya konmuştur. Aile içi istismar aramalarında yüzde beşlik bir artış olmakla birlikte, aile içi suistimal desteği konusuyla ilgili yapılan internet araştırmalarında %75 oranında artış olduğu ortaya konmuştur (Yıldırım, 2020). UNESCO salgın nedeniyle okulların kapatılmasından en çok etkilenecek olan grubun kız çocukları olduğunu ifade etmiştir. Salgın süreciyle birlikte okula gidemeyen yaklaşık 743 milyon çocuğun 111 milyonundan fazlasının salgın öncesinde de eğitim almanın çok zor olduğu az gelişmiş ülkelerde yaşayan çocuklar olduğunu ifade etmiştir (UNESCO, 2020b). Nitekim salgın öncesinde de etkili bir eğitim verilemeyen az gelişmiş ülkelerdeki kız çocuklarının özellikle geçmişte ortaya çıkan Ebola ve Zika gibi salgınlarda okulların kapanmasıyla birlikte ergen hamileliklerine, çocuk evliliklerine ve şiddete maruz kalma oranlarının ciddi bir şekilde arttığı ortaya konmuştur (Bingöl Schrijer, 2020).

Her ne kadar salgın sürecinin öğrenciler üzerindeki olumsuz etkileri bir hayli yüksekte olsa bu durum bazı öğrenciler için fırsatta oluşturmuştur. Nitekim bu süreçte çocukların aile içi iletişimlerinin ve paylaşımlarının arttığı, aile bireyleriyle birlikte çeşitli aktiviteler yaptıkları görülmüştür. Nitekim bu süreç gençler için hem yeteneklerini geliştirme noktasında hem de aile fertleriyle daha fazla zaman geçirerek aile bağlarının güçlenmesi açısından bir fırsatta ortaya koymuştur (Günay, 2020). Konuyla ilgili yapılan farklı bir araştırmada da küçük yaş grubundaki çocukların zamanlarını genellikle evde oyun oynayarak ve etkinlik yaparak, uyuyarak, televizyon izleyerek ve resim çizerek geçirdikleri saptanmıştır. Ancak çocuklar bu süreçte öğretmen, arkadaş ve okul eşyalarını özlediklerini, okulu unutmaktan endişe duyduklarını söylemiştir (Demir Öztürk, Kuru ve Demir Yıldız, 2020). Dolayısıyla salgın süreci öğrencilerin sosyalleşmelerini, arkadaşları ve öğretmenleriyle rahatlıkla iletişim kurabilmelerini sınırlandırmıştır. Bu durum öğrencileri kendi kendine öğrenme sürecine itmiş, ancak bu konudaki eksiklikler ve özellikle bu sürecin iletişim teknolojilerine bağımlı olarak ilerlemesi ve ortaya çıkan maliyetler öğrencilerin önünde bir sorun olarak da ortaya çıkmıştır (Sayan, 2020). Özellikle ekonomik düzeyleri düşük olan, kırsal bölgelerde yaşayan ve evlerinde internet bağlantısı olmayan veya erişimi sıkıntılı olan öğrencilerde bu dönemde ciddi anlamda dezavantajlı konuma düşmüştür (Sever ve Özdemir, 2020).

Türkiye'de Covid-19 vakası ilk olarak 11 Mart 2020 tarihinde görülmüştür. Bu tarihten itibaren çeşitli önlemler alınmakla beraber 16 Mart 2020 tarihinde okullarda eğitime iki hafta süreyle ara verilmiş, 23 Mart 2020 itibarıyla okulların uzaktan eğitim yoluyla devam edeceği açıklanmıştır. Bu süreci hem TRT aracılığıyla ilkökul, ortaokul ve lise düzeylerinin televizyon yayınlarıyla hem de EBA ile internet üzerinden öğrencilerin eğitimlerine devam etmesi sağlanmıştır. Yüz yüze eğitime ara verilmesi sonucu dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'deki öğrenciler de salgından direkt olarak etkilenmiştir. UNESCO verilerine göre Türkiye'de 24.901.925 öğrenci salgından etkilenmiştir. Bu öğrencilerin 1.326.123'ü okul öncesi, 4.972.430'u ilköğrenim, 11.404.385'i ortaöğrenim, 7.198.987'si yükseköğrenimde eğitim görmektedir (UNESCO, 2020c). Küresel ölçekli salgın sebebiyle dünyanın birçok ülkesinde eğitime ara verilmesi sonucu öğrencilerin %89'undan fazlası fiziksel olarak eğitim olanaklarından mahrum kalmıştır (UNESCO, 2020b). 2020 yılında 190'dan fazla ülkede okulların kapanmasıyla beraber tarihteki en büyük kitlesel eğitim kesintisi gerçekleşmiş, 1.6 milyar öğrenci salgın sürecinden etkilenmiştir (UNICEF, 2020b).

Salgın süreciyle birlikte gelen uzaktan eğitim sürecinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından atılan adımlardan bazılarını sırasıyla sıralayacak olursak; öğretmenlerin hem mesleki hem de bireysel olarak desteklemek amacıyla sertifikalı uzaktan eğitim uygulamaları açılmış, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencileri birçok alanda destekleyecek e-kütüphane oluşturulmuş, beş, altı ve yedinci sınıf öğrencilerinin oyunlarla eğlenerek öğrenmelerini sağlamak için mobil uygulama geliştirilmiş, birinci sınıf öğrencileri için kitap setleri hazırlanmış, 52 olan özel eğitim anaokulunun sayısı 110'a yükseltilmiş, iki, üç ve dördüncü sınıflar için destek paketi hazırlanmış, dokuzuncu sınıflar için 2.315 etkinlik kaynağı yayınlanmış, tüm sınıf seviyelerinde öğrenim gören kaynaştırma öğrencileri için matematik dersinde altı kitaplık set yayınlanmıştır. Ayrıca lise öğrencileri için 15 bin sorudan oluşan mobil soru bankası yayınlanmış, işitme kaybı olan öğrenciler için ders materyali hazırlanmış, 10. sınıf öğrencileri için içerisinde 980 etkinlik bulunan kitap seti yayınlanmış, 22 Mart 2021 tarihinde Dünya Bankası ile ortak yapılan seç-beğen-izle adlı, içerisinde her alanda eğitim barındıracak online platformun kurulacağı bildirilmiştir (Sarıbiyık, 2022). Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı 23.03.2020-18.06.2021 tarihleri arasında tüm sınıf seviyeleri için toplam 11.523 ders kaydı, 18.377 saat TRT EBA TV de yayın yapmıştır. Ayrıca

EBA platformu 23.8 milyar kez ziyaret edilmiştir. 1.117.725 öğretmen ve 14.111.941 öğrencinin kullandığı EBA platformunda tüm sınıf düzeylerinde toplam 300.122.722 saat canlı ders yapılmıştır. Platform içerisinde barındırdığı kaydedilmiş video dersler, çeşitli şekillerde testler, örnek sorular ve etkileşimli uygulamalarla öğrenciler için canlı ders zamanı dışında da eğitimlerine devam etme imkanı sağlamıştır. Yine platformda öğretmenlerin de içerik oluşturup öğrencileriyle paylaşmasına imkan sağlayan bileşen de bulunmaktadır. Bu bağlamda salgın sürecinden önce hazırlanan EBA platformunun salgın sürecinde ortaya çıkan olumsuzlukların aza indirgenmesi konusunda destek sağladığı söylenebilmektedir (Canpolat, 2022).

Gerek devlet okulları gerekse özel okullarda görev yapan öğretmenler çeşitli uzaktan eğitim platformlarını kullanarak eğitime devam etmişler, akabinde MEB tarafından ilk olarak pilot illerde uygulamaya sunulan canlı sınıf platformu ile öğretmen ve öğrencilerin birebir veya toplu olarak etkileşime girebilmeleri ve öğretmenlerin öğrencilerinin tamamını görebilmeleri sağlanmıştır. Ayrıca MEB öğrencilerin yanı sıra ebeveynler ve öğretmenler için de çeşitli uzaktan eğitim içerikleri hazırlamıştır (Kalaç, Telli ve Eronal, 2020). Ayrıca MEB canlı sınıf uygulaması tüm ülkede ve sınıf seviyelerinde aktif olana kadar kişisel verilerin kaydedilmemesine dikkat edilmesi şartıyla diğer platformları kullanılmasına müsaade etmiştir. Uzaktan eğitim sürecinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından soru destek paketleri hazırlanmış, ayrıca özel eğitim alması gereken öğrenciler içinde kaynak ve destek sağlanmıştır (Yılmaz vd., 2020). Ayrıca salgın döneminde psikolojik sağlığın korunması için psikososyal destek hattı kurulmuş, aileler ve yetişkinler için rehberler hazırlanmış ve çevrimiçi olarak çeşitli etkinlikler yapılmıştır (Sarı ve Sarı, 2020). Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı, üniversiteler ve medya kanalları tarafından gençlerin fiziksel sağlıkları için çeşitli videolar hazırlanarak hareketsizliği önleme çalışmaları yapılmıştır. Nitekim 6-17 yaş aralığında bulunan çocukların günde 60 dakika orta veya ileri düzeyde fiziksel aktivite yapmalarını Dünya Sağlık Örgütü de önermiştir (Günay, 2020).

Salgın ve uzaktan eğitim döneminde birçok ülkede öğrencilerin hem eğitimlerini almaya devam etmeleri hem de öğrenme kayıplarını telafi etmek üzere çeşitli önlemler hayata geçirilmiştir. Fransa da öğretmen ve öğrencilere teknolojik cihazlara erişimleri için ödenek ayrılacağı açıklanmış, ayrıca spor, sağlık, kültür ve vatandaşlık çalışmaları yapılmıştır. Almanya’da dokuz öğretmen tarafından kullanıma açılan “Lernraum Berlin” platformu bir ayda 33 milyon tıklanma sayına ulaşmıştır. Yine Amerika Birleşik Devletleri’nin Oakland eyaletinde 3000 adet ücretsiz internet erişimi sunan dizüstü bilgisayar dağıtılmış, Indiana eyaletinde ise ders saatlerinde eyaletin çeşitli bölgelerine ücretsiz internet dağıtımını yapan otobüslerin hizmet vereceği açıklanmıştır. Avusturya da her öğrenci için dizüstü bilgisayar dağıtımını yapılacağını belirtmiş, Hollanda ise eğitimi telafi etmek için üniversite de öğrenim gören stajyer öğretmenleri, akademik olarak geri kalmış öğrenciler için görevlendirmiştir. Kazakistan’da 500 binin üzerinde öğrenciye bilgisayar vereceğini açıklamış, çeşitli televizyon kanallarından uzaktan eğitim başlatmış ayrıca Dijital Eğitim projesi adıyla 320 bin bilişim uzmanı yetiştirme programı başlatmıştır. Romanya da uzaktan eğitim için ihtiyaç duyulan teknolojik cihazlara sahip olmayan öğrencilere bilgisayar ve tablet verilmesi için çalışma başlatmış, İngiltere de okulları maddi olarak destekleyeceğini ve öğrencilerinde bu destek faydalanabileceğini açıklamıştır. Ayrıca İran’da ülkede teknolojik cihaza erişemeyen öğrencilere bu cihazları sağlama yolunda çalışmalar yaptığını bildirmiştir (Canpolat, 2022).

Salgın dönemi sürecinde ortaya çıkan eğitim sorunları ise eğitimin kesintiye uğraması, yetersiz beslenme, uzaktan eğitim konusunda tecrübesiz olan öğretmenlerin ve velilerin eğitimin sürdürülebilirliği açısından sorunlar yaşaması, çocuk bakımında boşluklar, yüksek ekonomik maliyetler, açık kalan okullar üzerindeki baskı, okulu bırakma oranında artış, öğretmen, öğrenci ve velilerin kendilerini kötü hissetmeleri, şiddete ve sömürüye daha çok maruz kalma, sosyal izolasyon, öğrenmeyi ölçmedeki zorluklar, velilerle iletişim kuramama, teknolojik yetersizlikler, müfredat yetersizlikleri, eğitime ulaşmadaki eşitsizlik ve öğrencilerin öğrenme kayıpları yaşamalarıdır (Sarı ve Nayır, 2020). Günümüzde ise artık uzaktan eğitim kavramı yerini uzaktan öğrenme kavramına, öğretim merkezli olan eğitim anlayışı da yerini öğrenim merkezli eğitim anlayışına bırakmaya başlamıştır. Bu bağlamda hayat boyu öğrenme kavramı da ortaya çıkmıştır (Sayan, 2020). Mesleki gelişimlerini devam ettiren okul yöneticilerinin öğretmen ve öğrenciler üzerinde daha etkili olabildikleri ve kendilerine güven duydukları yönündeki çalışmalar (Kırgın ve Aslanargun, 2023), öğretmenlerin de her türlü olumsuz ortama hazırlıklı olabilmek için sürekli bir mesleki gelişim içerisinde olmalarını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla salgın sebebiyle dünyanın birçok ülkesinde öğrencilerin zorunlu olarak tecrübe ettiği uzaktan eğitim modeli, yüz yüze eğitime geçildiği dönemlerde de öğrencilerin faydalanmaya devam edebilecekleri bir alandır. Nitekim uzaktan eğitim sayesinde öğrenciler okulda kavrayamadığı konuları

istediği kadar tekrar edebilme, kendi durumuna göre konuların ilerleyiş sürecini ayarlayabilme ve kendi gelişimini kendisi takip edebilmektedir (Dinçer, 2006). Türkiye de ilk Covid-19 vakasının görülmesi ve okulların kapatılmasıyla birlikte dersler uzaktan eğitim yoluyla verilmeye başlanmıştır. Araştırmada uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin okula karşı tutum ve davranışları incelenmiştir. Çalışma grubumuzu oluşturan katılımcı öğrenciler ortaokul altıncı sınıf kademesinin ikinci eğitim-öğretim dönemini ve yedinci sınıf kademesinin tamamını uzaktan eğitim yoluyla geçirmiştir. Teknolojik olarak dünya şartları düşünüldüğünde online eğitimin önemli olduğu, çeşitli durumlarda zaman zaman başvurulabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda salgın sürecinde öğrencilerin okula karşı tutum ve davranışlarının nasıl şekillendiği ve bu davranışların nedenlerini saptamak araştırmamızın problemini oluşturmuştur.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Covid-19 salgınıyla birlikte uzaktan eğitim sürecine giren öğrencilerin bu süreçte okula karşı tutum ve davranışlarını incelemektir. Öğrencilerin salgın sürecinde okula karşı tutum ve davranışlarının değişip değişmediği, değiştiyse ne şekillerde değiştiği araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırma verileri okullar açıldıktan sonra toplanmış olup salgın döneminde yaklaşık bir buçuk yıl okuldan uzak kalan öğrencilerin tutum ve davranışlarının belirlenmesi, okulların açılmasıyla birlikte atılacak adımlarla ilgili eğitimcilere fikir verebilecek ve yol gösterebilecektir.

Görüşme formu hazırlanırken kolay ve anlaşılabilir sorular sorulmuş, katılımcı öğrencileri yönlendirecek söz ve davranışlardan kaçınılmıştır. Katılımcı öğrencilere görüşmelerin gizli tutulacağı, araştırmada herhangi bir şekilde isimlerinin geçmeyeceği ve kodlar kullanılacağı belirtilmiştir. Katılımcı öğrencilere dokuz soru yöneltilmiştir. Görüşmeler araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş ve aşağıdaki sorular sorulmuştur.

1. Uzaktan eğitim yaparken okulunuzu özlediniz mi? Hangi açıdan özlediniz? Hangi açıdan özlemediniz?
2. Uzaktan eğitimi hangi açılardan faydalı buluyordunuz? Niçin faydalı bulmuyordunuz?
3. Uzaktan eğitim yaparken arkadaşlarınızı özlediniz mi? Hangi açıdan özlediniz? Niçin özlemediniz?
4. Tercih hakkınız olsa eğitim hayatınıza uzaktan eğitimle mi ya da okulda yüz yüze eğitimle mi devam etmek isterdiniz?
5. Salgın nedeniyle okullar kapandıktan sonra neler hissettiniz?
6. Okulda yüz yüze eğitime başladıktan sonra “keşke okul açılmasaydı.” dediniz mi? Neden?
7. Online mı, yüz yüze mi daha iyi öğrendiniz? Niçin?
8. Uzaktan eğitim sürecinde hangi derslerinize severek/ isteyerek bağlandınız? Neden?
9. Uzaktan eğitim sürecinde hangi derslerinize sevmeyerek/ istemeyerek bağlandınız? Neden?

Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde araştırma deseni, çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama aracı, verilerin toplanması, işlenmesi ve analizi hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırma Deseni

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi nitel gibi veri toplama yöntemlerinin kullanılarak, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konması için nitel bir sürecin izlendiği araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Nitel araştırmaların en temel özelliği, araştırma yapılan kişilerin açısından olay, olgu, norm ve değerlerin araştırılarak açıklanmaya çalışılmasıdır (Ekiz, 2009). Yine nitel araştırma, toplumsal veya insani sorunlara bireylerin veya grupların yüklediği anlamları, deneyimleri keşfetme süreci olarak da tanımlanmıştır (Merriam, 2018).

Araştırma Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uygulanan uzaktan eğitim çalışmalarından etkilenen öğrencileri kapsadığından nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni

kullanılmıştır. Nitel durum araştırmasının en temel özelliği bir veya birkaç durumun derinlemesine araştırılmasıdır. Bir duruma ilişkin etkenlerin (ortam, bireyler, olaylar, süreçler, vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılması ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve nasıl etkilendikleri üzerine odaklanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Merriam (2013) ise durum çalışmasını sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi olarak tanımlamıştır. Küresel çapta ortaya çıkan Covid-19 salgını Türkiye’de de etkisini göstermiş ve eğitimin tüm paydaşları bu durumdan etkilenmiştir. Öğrenciler eğitimlerine uzaktan eğitim modeliyle devam etmişler, sokağa çıkma yasaklarıyla birlikte sosyal ortamlarından da uzak kalmışlardır. Araştırmada ele alınan durum, uzaktan eğitim modelini hayatlarında ilk defa tecrübe eden öğrencilerin salgın döneminde okula karşı tutum ve davranışlarının derinlemesine incelenmesidir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmada maksimum çeşitlilik örnekleme ve ölçüt örnekleme kullanılmaktadır. Bu örnekleme amaç, görece olarak küçük bir örneklem grubu oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Örnekleme çeşitlilik gösteren durumlar arasında herhangi ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını bulmaya çalışmak ve bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır. Ölçüt örnekleme temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Katılımcı öğrencilerin akademik başarıları araştırmada ölçüt olarak ele alınmış, öğrencilerin sınıf düzeyleri, cinsiyetleri ve akademik başarılarına göre gruplandırılmaları maksimum çeşitlilik örnekleme olarak belirlenmiştir.

Bu araştırmanın katılımcıları, 2020-2021 eğitim-öğretim yılı ikinci döneminde Düzce ilinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir kamu ortaokulunda sekizinci sınıfa devam eden 15 öğrenciden oluşturmuştur. Merkeze bağlı nüfus yoğunluğu düşük bir ilçede bulunan öğrencilerin ekonomik durumları orta seviyededir. Katılımcıların sekizinci sınıf düzeyindeki öğrencilerden seçilmesindeki amaç, araştırma sorularına ayrıntılı olarak cevap verebilecek bilişsel olgunluğa, psikolojik hazırlığa sahip olmaları ve bu tür araştırmalara cevap verebilecek ortaokul düzeyinde yaşça en büyük öğrenciler olmaları göz önünde bulundurularak çalışma grubu olarak seçilmiştir. Bu çalışmada öğrencilerin okul derslerinin not ortalamaları ölçüt olarak alınmıştır. Katılımcıların çeşitliliğini sağlamak amacıyla, beş öğrenci yüksek, beş öğrenci orta, beş öğrenci ise düşük olmak üzere akademik başarılarına göre seçilmişlerdir. Katılımcı öğrencilerin tamamı altıncı sınıfın ikinci dönemi ve yedinci sınıfı okudukları sırada uzaktan eğitim almışlardır. Katılımcı öğrencilerin sekizi kız, yedisi erkektir. Ders notlarına göre akademik başarıları yüksek öğrencilerin üçü kız, ikisi erkektir. Akademik başarıları orta öğrencilerin üçü kız ikisi erkektir. Akademik başarıları düşük öğrencilerini ikisi kız, üçü erkektir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada nitel veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları kolay analiz edebilme, katılımcıya kendini ifade edebilme ve ihtiyaç halinde derinlemesine bilgi sağlama imkanı sağlamaktadır (Büyükoztürk vd. 2019). Yarı yapılandırılmış görüşme tam yapılandırılmış ile yapılandırmamış görüşme tekniğinin arasında esnek bir görüşme tekniğidir (Merriam, 2013). Bu esneklikten ötürü araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Araştırmada salgın döneminde öğrencilerin okula karşı tutum ve davranışları araştırılmış, görüşme formu hazırlanmadan önce ilgili literatür taranmış ve 20 soru hazırlanmıştır. Görüşme formunda hazırlanan soruların araştırmanın amacına uygunluğunu saptamak amacıyla eğitim bilimleri alanında uzman bir öğretim üyesinin görüşüne başvurulmuş, ilgili düzenlemeler yapıldıktan sonra soru sayısı 9’a düşürülerek gerekli etik izinler alınmıştır. Görüşme formu hazırlanırken kolay ve anlaşılabilir sorular sorulmuş, katılımcı öğrencileri yönlendirecek söz ve davranışlardan kaçınılmıştır. Katılımcı öğrencilere görüşmelerin gizli tutulacağı, araştırmada herhangi bir şekilde isimlerinin geçmeyeceği ve kodlar kullanılacağı belirtilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmada çalışma grubunu sekizinci sınıfa devam eden 15 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formundan faydalanılmıştır. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin velilerine veli izin formları gönderilmiş, izinler alındıktan sonra görüşmelere başlanmıştır. Araştırma grubunda bulunan öğrencilerle yapılan görüşmeler ses kaydı alınarak

gerçekleştirilmiş, isimlerinin gizli tutulacağı, elde edilen verilerin sadece bu çalışmada kullanılacağı öğrencilere belirtilmiş ve karşılıklı güven ortamı oluşturulmuştur. Katılımcı öğrencilerin isimleri gizlenerek çalışmada akademik başarısı yüksek öğrenciler için Ö1Y, Ö2Y, Ö3Y, Ö4Y, Ö5Y, akademik başarısı orta öğrenciler için Ö6O, Ö7O, Ö8O, Ö9O, Ö10O, akademik başarısı düşük öğrenciler içinse Ö11D, Ö12D, Ö13D, Ö14D, Ö15D şeklinde kod isimler kullanılmıştır. Öğrencilerle yapılan görüşmeler hazır oldukları zaman diliminde, sohbet havasında gerçekleştirilmiş, öğrencileri yönlendirici herhangi bir sözlü ve fiili yaklaşımdan uzak durulmuştur.

Bu çalışmada elde edilen veriler nitel veri analizlerinden olan içerik analizi yaklaşımına göre analiz edilmiştir. İçerik analizi, toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması daha sonra ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve veriyi açıklayan temaların saptanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmada elde edilen verilerin kodlanması, kodların bir araya getirilerek kategori ve temaların elde edilmesi, elde edilen kod, kategori ve temaların düzenlenerek bulguların tanımlanması ve yorumlanması, içerik analizi yaklaşımında, analiz sürecinde takip edilmesi gereken aşamalar olarak ifade edilmiştir (Miles ve Huberman, 1994; Creswell, 2013). Araştırmada Saldaña (2012) tarafından daha güvenilir olarak ifade edilen şekliyle elle kodlama yapılmıştır. Analiz yapılmadan önce toplanan veriler üzerinde bir değişiklik yapılmadan bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Veriler analiz edilirken dört aşamalı bir süreç takip edilmiştir. Birinci aşamada, kavramların elde edilmesi amacıyla, katılımcı görüşlerinden elde edilen veriler birkaç kez okunmuş, danışman öğretim üyesiyle birlikte değerlendirilmiş, ortak anlam içeren veya tekrar eden ifadeler kodlanmıştır. İkinci aşamada elde edilen kodlar, benzerliklerine bağlı olarak bir arada toplanmış ve alt temalar elde edilmiştir. Üçüncü aşamada bulgular tanımlanarak açıklamaları yapılmış, dördüncü aşamada ise bulgular yorumlanarak sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırma yorumlanırken katılımcı öğrencilerin görüşlerinden birebir alıntı yapılarak sonuçlar açıklanmaya çalışılmış, literatürde bulunan benzer araştırmalardaki sonuçlarla karşılaştırmalar yapılmıştır.

İnandırıcılık ve Aktarılabilirlik

Araştırmanın inandırıcılığını artırmak amacıyla literatür incelenmiş, detaylı bir kavramsal çerçeve oluşturulmuş ve görüşme soruları hazırlanmıştır. Araştırma süreci katılımcı öğrencilere ve velilere ayrıntılı bir şekilde açıklanmış, Düzce Üniversitesi Etik Kurulunun ve Düzce İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün onayı alınarak velilere veli izin formları gönderilmiş, öğrenci ve velilerin onayları alındıktan sonra öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, velilerin toplanması ve analizi detaylı bir şekilde açıklanarak araştırmanın inandırıcılığı ve geçerliliğinin artırılması hedeflenmiştir. Araştırmanın aktarılabilirliğini artırmak amacıyla öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler herhangi bir değişiklik yapılmadan metne aktarılmış, veriler çözümlenmiş ve temalar oluşturulmuştur. Elde edilen bulgular uzaman görüşü alınarak yeniden gözden geçirilmiştir. Araştırmada katılımcı öğrencilerin görüşlerinden birebir alıntılar yapılarak sonuçlar açıklanmaya çalışılmış, ilgili alan yazın incelenmiş, bulgular alan yazına dayalı olarak ortaya konmuştur.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde salgın döneminde öğrencilerin okula karşı tutum ve davranışlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1.
Bulgular Tablosu

Araştırma soruları	Kodlar	Frekans
1- Uzaktan eğitim yaparken okulunuzu özlediniz mi? Hangi açıdan özlediniz?	Özledim	15
	Arkadaş ortamı	14
	Öğretmen ve derslerin güzelliği	11
	Okul etkinlikleri	2
Hangi açıdan özlemediniz ?	Öğretmen ve derslerin zorluğu	7
	Sorunlu arkadaşlar	4
	Evin daha rahat olması	2

2- Uzaktan eğitimi hangi açılardan faydalı buluyordunuz?	Evde rahat olması	9
Niçin faydalı bulmuyordunuz?	Öğretmen ve derslerin zorluğu	14
	Teknolojik imkansızlıklar	8
	Ev ve çevreden kaynaklı sorunlar	4
3- Uzaktan eğitim yaparken arkadaşlarınızı özlediniz mi? Hangi açıdan özlediniz?	Özledim	15
	Arkadaşlarımla yaptığım etkinlikler	13
	Okulda zaman geçirme	4
Niçin özlemediniz?	Sorunlu arkadaşların varlığı	7
4- Tercih hakkınız olsa eğitim hayatınıza uzaktan eğitimle mi ya da okulda yüz yüze eğitimle mi devam etmek isterdiniz?	Yüz yüze	15
	Öğretmen ve derslerin güzelliği	15
	Arkadaş ortamı	5
	Okulda zaman geçirme	5
5- Salgın nedeniyle okullar kapandıktan sonra neler hissettiniz?	Sıkılğan, üzüntülü ve mutsuz hissetme	14
	Başlangıçta iyi hissetme	8
	Okula ve arkadaşlara özlem hissetme	5
	Bazı zamanlar iyi hissetme	3
6- Okulda yüz yüze eğitime başladıktan sonra “keşke okul açılmasaydı.” dediniz mi?	Demedim	12
	Öğretmen ve derslerin güzelliği	7
	Arkadaş ortamının gereği	6
	Okulda zaman geçirmenin önemi	3
	Dedim	3
	Derslerde zorlanma ve notlarda düşme	
7- Online mı, yüz yüze mi daha iyi öğrendiniz?	Yüz yüze	15
	Öğretmen ve derslerin güzelliği	14
	Teknolojik imkansızlıklar	5
	Arkadaş ortamı	3
8- Uzaktan eğitim sürecinde hangi derslerinize seyerek/ isteyerek bağlandınız?	Türkçe	11
	Fen Bilimleri	7
	Beden Eğitimi	5
	Matematik	5
	Sosyal Bilimler	5
	Müzik	3
	İngilizce	2
	Resim	1
Neden?	Dersi sevmeye	6
	Dersin eğlenceli geçmesi	6
	Dersi anlama	4
	Dersi önemli görme	3
	Öğretmenlerin iyi anlatması	2
9- Uzaktan eğitim sürecinde hangi derslerinize sevmeyerek/ istemeyerek bağlandınız?	Matematik	9
	Beden Eğitimi	3
	Fen Bilimleri	3
	İngilizce	2

	Müzik	2
	Resim	2
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1
	Sosyal Bilimler	1
	Teknoloji Tasarım	1
	Türkçe	1
Neden?	Dersi anlamama	13
	Dersi sevmeme	4
	Dersin sıkıcı gelmesi	3

Okula Yönelik Özlem

Uzaktan eğitim yaparken okulunuzu özlediniz mi, hangi açıdan özlediniz sorusuna katılımcı 15 öğrencinin tamamı okulu özlediği yönünde cevap vermiştir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu okulu arkadaş ortamlarından dolayı özlediklerini ifade etmiştir. Özellikle özlenen etkinlikler ise oyun oynama, gezme ve birlikte yemek yeme olmuştur. Öğrenci görüşlerinden ulaşılan bir başka sonuç ise öğrencilerin öğretmenlerini özlediklerinden dolayı da okulu özlemeleri olmuştur. Öğrenciler öğretmenleriyle birlikte yüz yüze iletişimde olarak vakit geçirmeyi ve öğretmenlerine kolaylıkla soru götürebilmeyi özlediklerini ifade etmiştir. Bu bağlamda özellikle LGS döneminde olan sekizinci sınıf öğrencilerinin öğretmenleri ile birebir ders işleyememeleri ve öğretmenlerine kolay bir şekilde soru sorup cevap alamamaları öğrencilerde öğretmenleri açısından okula özleme sebebinin oluşturmuştur. Benzer şekilde görüşmelerden elde edilen bir diğer bulgu ise öğrencilerin derslerden dolayı okulu özlemeleri olmuştur. Öğrenciler yüz yüze derslerde daha iyi öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda öğrencilerin uzaktan eğitimden ziyade okulda öğretmenleri ile yüz yüze bir şekilde soru ve cevaplarla, uygulamalı olarak ve eğlenerek ders işlemeyi tercih ettikleri söylenebilir. Bazı öğrenciler ise okulda bulunmak; kantine gitmek, kütüphanede kitap okumak, tahtadan film izlemek, bahçeye çıkmak gibi okul etkinliklerini özlemişlerdir. Okulu özlediğini ifade eden öğrenciler kendi ifadeleriyle bunu şu şekilde anlatmaktadır. Akademik başarısı yüksek öğrenciler (ÖY), akademik başarısı orta öğrenciler (ÖÖ), Akademik başarısı düşük öğrenciler (ÖD) şeklinde kodlanmıştır.

Ö15Y “Tabii ki özledim. Okuldaki arkadaş ortamını özledim... Arkadaşlarımla işte oyunlar oynamayı özledim...”

Ö50 “...Öğretmenlerle ortamlarımız falan vardı zaten. Öğretmenlerden bu dönemde çok uzak kaldık... Öğretmenlerimize soru falan götürüyorduk...”

Okulu niçin özlemediği sorusu sorulan öğrencilerin cevaplarından elde edilen sonuçlardan ilki okulda bulunmaları açısından olmuştur. Öğrenciler bu duruma öncelikli sebep olarak dersleri, sınavları ve sert öğretmenlerini göstermiştir. Öğrenciler özellikle kendilerine zor gelen ve yapamadıklarını düşündükleri derslerde sıkıldıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle öğrenciler okulda kavga gürültü çıkartan, dersi kaynatmaya çalışan, kötü alışkanlıkları olan arkadaşlarından dolayı da okula özlem duymadıklarını ifade etmiştir.

Ö80 “Okulu özlemediğim taraf bazen derslerde çok sıkılıyordum. Özellikle anlamadığım konularda çok sıkılıyorum. Özellikle hava sıcaksa çok bunalıyorum. Özellikle son derste hiçbir şey anlamıyorum. Çünkü kafam çok dolu oluyor.”

Ö14D “...Okulda fazla kavga gürültü oluyordu. Arkadaşlarımla sorunlarım oluyordu. O yüzden özlemediğim oluyordu bazen...”

Uzaktan Eğitimi Faydalı Bulma

Uzaktan eğitimi hangi açılardan faydalı buluyordunuz sorusuna katılımcı öğrenciler uzaktan eğitimin rahat olması, evden olması, sabah kalkıp okula gidilmemesi, daha çok dinlenilmesi ve yol masrafının olmamasından dolayı uzaktan eğitimi faydalı buldukları yönünde cevap vermiştir. Ancak

öğrencilerin uzaktan eğitimi faydalı bulma sebebi genel olarak eğitim öğretim sürecinden veya dersleri daha iyi anlamaları açısından değil, evde daha rahat, daha serbest olmalarından kaynaklı olmuştur.

Ö70 “Evde daha rahattım. Kıyafetlerim daha rahat oluyordu. Sonra daha çok yani serbesttim. İnternetim vardı her imkanım vardı.”

Ö6D “Evde olmasından dolayı faydalı buluyordum. Rahat oluyordu. Soğuk olmuyordu sıcak oluyordu.”

Uzaktan eğitime niçin faydalı bulmuyorsunuz sorusunda ulaşılan sonuçlar dersler açısından, teknolojik yetersizlikler açısından, çevresel faktörler açısından, öğretmenler açısından ve okulda bulunamama açısından olmak üzere beş başlıkta toplanmıştır. Katılımcı öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde en çok rahatsız oldukları konu okul dersleri olmuştur. Öğrencinin büyük çoğunluğu dersleri anlayamadığını belirtmiştir. Dersler açısından yaşanan diğer sorunlar verimli ders çalışamama, derslere katılımın çok az olması, derslerde sürekli konuşulması, dersin düzgün işlenememesi, derslerden yararlanamama, canlı derslerin tekrarının olmaması ve konulardan geri kalma olmuştur. Nitekim öğrencilerin en çok şikayet ettikleri bir diğer konu ise internet sorunları olmuştur. Ders sırasında canlı dersin kesilmesi, bağlantının zayıflaması, dersin kapanması, ders esnasında öğretmenin sesinin gitmesi gibi bağlantı etkenleri öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde verimli eğitim alamamalarına, derse odaklanamamalarına sebep olmuştur.

Ö1Y “Ben açıkçası şu yönden faydalı bulmuyordum. Çünkü anlaşılıyordu hani dersler mobil üzerinden online de... Çok evdeyken çok verimli çalışmıyordum. Rahatlık olduğu için bir gevşeme olduğu için çok rahat çalışmıyordum evde.”

Ö80 “...Hocam konular anlaşılıyordu. Bazen internet düşüyor bazen hiç ses gelmiyordu. O yüzden pek anlaşılıyordu dersler. İnternetin çektiği zamanlar matematik harici diğer dersleri anlıyordum.”

Arkadaşlara Yönelik Özlem

Uzaktan eğitim yaparken arkadaşlarınızı özlediniz mi, hangi açıdan özlediniz sorusuna katılımcı öğrencilerin tamamı özledim cevabını vermiştir. Öğrencilere arkadaşlarını hangi açılardan özledikleri sorulduğunda öğrenciler arkadaşlarıyla sohbet etmeyi, oyun oynamayı, arkadaşlarının kendilerine destek olmasını, arkadaşlarıyla dışarı çıkmayı, birlikte yemek yemeyi, piknik yapmayı, markete gitmeyi, gezmeyi, vakit geçirmeyi, partiler düzenlemeyi, bisiklet sürmeyi, spor yapmayı ve arkadaşlarıyla aynı ortamda bulunmayı özledikleri cevabını vermişlerdir. Öğrenci görüşlerinden elde edilen bir diğer özleme sebebi ise okulda birlikte geçirdikleri süre olmuştur. Öğrenciler okulda birlikte takılmayı, birlikte ders çalışmayı ve kütüphaneye gitmeyi özlediklerini de ifade etmiştir.

Katılımcı öğrencilerin niçin arkadaşlarını özlemedikleri sorulduğunda ise öğrenciler kavga ettikleri ve kendileri ile kavga eden arkadaşlarını, kavgacı ve gürültü yapan, sıkıntılı olan, yaramaz ve haylaz olan, çocuk gibi davranan, sürekli açık arayan ve anlayışsız olan arkadaşlarını özlemedikleri cevabını vermişlerdir.

Ö10Y “Çoğunu özledim hocam. Okulda mesela dışarı gidip oyun oynayabiliyorduk veya işte etkili konuşabiliyorduk aramızda. Birbirimizin fikirlerini soruyorduk hayallerimizden falan bahsediyorduk veya yanlış yaptığımız yerlerde görüşlerimizi paylaşıyorduk birbirimizle.”

Ö20 “...ya sınıfta oluyor yaramaz insanlar haylazlar falan. Onlar açısından pek özlemediğim kişiler oldu...”

Eğitim Hayatına Yüz yüze Devam Etme İsteği

Tercih hakkınız olsa eğitim hayatınıza uzaktan eğitimle mi ya da okulda yüz yüze eğitimle mi devam etmek isterdiniz sorusuna katılımcı öğrencilerin tamamı yüz yüze eğitimle devam etmek istedikleri cevabını vermiştir. Öğrencilerin yüz yüze devam etmeyi isteme nedenlerine bakıldığında öğrencilerin büyük çoğunluğunun dersler açısından yüz yüze eğitimi istediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler yüz yüze eğitim de daha iyi öğrenebildiklerini, derse odaklanabildiklerini, derslerin daha verimli ve daha güzel geçtiğini, derslerin daha faydalı olduğunu, daha verimli çalışabildiğini, yazı

yazabildiğini, derslerde kopukluk olmadığını, canlı derslerde motive olamadıklarını ve dersleri anlamadıklarını ifade etmiştir. Öğrenci görüşlerinden elde edilen bir diğer sonuçta öğrencilerin öğretmenleriyle yüz yüze ders işleyerek eğitimlerine devam etme isteği olmuştur. Öğrenciler öğretmenlerinin yüz yüze eğitimde uzaktan eğitime göre dersleri daha iyi anlatabildiklerini, öğretmenleri görebilmenin daha iyi olduğunu, öğretmenlerine yüz yüze eğitimde soru sorabildiklerini ve dertlerini daha iyi anlatabildikleri ifade etmiştir.

Ö11Y “Ben yüz yüze devam etmek isterdim. Hocam öğretmenleri anlamak daha kolay oluyor hem. Hem yani ben anlayamıyordum şahsen canlı derste. En son böyle açıyordum bir şey anlamayınca kafam duruyordu yani en son uyuyordum bir şeyler yapıyordum ama anlayamıyordum yani. Motive falan da olamıyordum hiç. Hocam yani hiçbir zaman böyle canlı canlı ders yapmakla aynı olmuyor bence. Yani ne biliyim telefonda ben çok fazla anlayamıyordum. Öğretmenlerimle iletişim bakımından çünkü sesleri kesik kesik geliyordu. Ne kadar böyle iyi olabilirdi ki.”

Ö70 “...Çünkü öğretmenler daha iyi anlatıyor. Uzaktan eğitimde süre kısıtlı olduğu için birazcık zor anlatıyorlardı süreden dolayı.”

Covid-19 Salgını Sürecinde Öğrencilerin Hisleri

Salgın nedeniyle okullar kapandıktan sonra neler hissettiniz sorusuna cevap veren katılımcı öğrenciler, ilk başta rahatladım, mutlu hissettim, sıkıldım, üzüldüm, bazen mutluydum, mutsuzdum, boşlukta hissettim, özledim cevaplarını vermişlerdir. Öğrencilerin çoğunluğu ilk zamanlarda mutlu hissettiklerini daha sonra sıkıldıklarını ve üzüldüklerini ifade etmişlerdir. Okullara verilen aranın uzamasıyla birlikte öğrencilerin çoğunluğu sıkıldığını ve üzüldüğünü ifade etmiştir. Sıkıldığını ifade eden öğrencilerin sıkılmalarındaki temel unsur sokağa çıkma yasakları olmuştur. Nitekim öğrenci görüşmelerinden elde edilen bir diğer sonuçta öğrencilerin evde kaldıkları dönemde arkadaşlarına ve okul ortamına karşı özlem hissetmeleri olmuştur. Ayrıca öğrencilerden bazıları salgın sürecinin eğitim hayatlarını kötü etkileyeceği endişesinden, devamlı artan vakalardan, salgına yakalanmaktan ötürü mutsuz hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Ö130 “Bir hafta tatil olacak diye girdik bir buçuk sene evden çıkamadık. O zaman biz anladık zaten daha çıkamayacağımızı o zaman üzülüyordum aslında dışarı çıkamadığımız için. Okulda hem okul için hem de dışarı çıkamıyorduk arkadaşlarımızla oynayamıyorduk. Hiçbir şey yapamıyordum o yüzden.”

Ö9D “Hocam aslında ben ilk dönemler böyle çok şey düşünmemiştim. Arkadaşlarımı çok özleyeceğimi düşünmemiştim ama sonradan çok özlemeye başladım. Yani eksik kalıyordu yani. Sürekli evde sürekli evde canım sıkılıyordu. En azından okulda bir ortam oluyordu. Telefonum vardı o kadar. Ablamla aktivite yapıyorduk böyle oyun falan oynuyorduk. Yani üzüldüm.”

Öğrencilerin “Keşke Okul Açılmasaydı” Deme Durumları

Okulda yüz yüze eğitime başladıktan sonra “keşke okul açılmasaydı.” dediniz mi, neden sorusuna katılımcı üç öğrenci evet cevabını vermiştir. Öğrencilerin keşke okul açılmasaydı deme sebeplerinin temelini ise dersler oluşturmuştur. Öğrenciler uzaktan eğitimden sonra yüz yüze derslere başladıklarında derslerde zorlandıklarını ve yazılı notlarının düşmeye başladığını ifade etmiştir. Keşke okul açılmasaydı demedikleri öğrencilerin sebepleri incelendiğinde arkadaş ortamları ilk sırayı almıştır. Öğrenci görüşmelerinden elde edilen bir diğer sonuç ise öğrencilerin derslerini okulda daha iyi anladıkları, derslerine daha çok odaklanabildikleri ve derslerden daha çok keyif aldıkları olmuştur. Yine öğrenciler öğretmenlerini sevdiklerinden, öğretmenleri ile sağlıklı iletişim kurabildiklerinden ve öğretmenlerine soru sorabildiklerinden dolayı da keşke okul açılmasaydı demediklerini ifade etmiştir.

Ö130 “Yani mesela okul başladığından beş altı ay sonra demişim bir defa. Yani hani kapalıyken de okullar açılmasını istemişim ya o süre zarfında işte orda o kadarlık bir süre geçti. Ondan sonra yine zevkimiz gitti. O yüzden bir daha kapanmasını istedim. Dersler yani. Dersler çünkü derslerden

zorlandığımı fark ettim. O yüzden kapanmasını istedim. Çalışmıyordum da zaten. Anlamıyordum.”

Ö15Y “Olmadı... Okuldaki ortam çok iyi... Okuldaki etkinlikler olsun, okulda ders ortamı olsun, okuldaki yaptığımız şeyler olsun çok hoşuma gidiyor.”

Yüz Yüze Eğitimde Daha İyi Öğrenme Durumu

Online mı, yüz yüze mi daha iyi öğrendiniz, niçin sorusuna katılımcı öğrencilerin tamamı yüz yüze daha iyi öğrendikleri cevabını vermiştir. Öğrencilere cevaplarının nedenleri sorulduğunda ise öğrencilerin büyük çoğunluğu derslerden ve öğretmenlerden dolayı olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı öğrenciler yüz yüze eğitimde dersleri daha iyi anladıklarını ve uzaktan eğitimin verimsiz olduğunu söylemiştir. Yine öğrenciler öğretmenlerine soru sorabildikleri, öğretmenlerin dersi daha iyi anlattığı ve öğretmenleriyle iletişimin daha iyi olduğu için yüz yüze eğitim de daha iyi öğrendiklerini düşünmektedir.

Ö1Y “...Ben yüz yüze daha iyi anlıyorum açıkçası. Yüz yüze çünkü öyle kesinti gibi problem olmadığı için daha iyi anlıyorum. Orada daha özgür oluyor yüz yüze eğitimde mesela. O daha rahat oluyor.”

Ö6D “...Yüz yüze daha iyi öğrendim. Hocam yüz yüze. Online’da olan hiçbir sıkıntı olmuyor... Ders içinde parmak kaldırma sonra soru sorma daha iyi öğrendiğimi düşünüyorum.”

Öğrencilerin Severek ve İsteyerek Bağlandığı Dersler

Uzaktan eğitim sürecinde hangi derslerinize severek/ isteyerek bağlandınız, neden sorusuna katılımcı öğrenciler çoktan aza doğru Türkçe, Fen Bilimleri, Beden Eğitimi, Matematik, Sosyal Bilimler, Müzik, İngilizce ve Resim cevaplarını vermiştir. Öğrencilerin genellikle severek ve isteyerek katıldıkları dersler eğlenceli geçen ve sevdikleri dersler olmuştur. Öğrencilerin dersleri sevme sebebinin genellikle öğretmeni sevmelerinden kaynaklandığı görülmüştür. Ayrıca katılımcı öğrenciler anlayabildikleri, ilgi duydukları, soruları çözebildikleri, kendilerine önemli gelen derslere de isteyerek katıldıklarını belirtmiştir.

Ö10Y “Hocam Matematik, Fen, Türkçe bir de İngilizce. Matematik daha eğlenceli geçiyordu. Türkçe de yine eğlenceliydi. Çok fazla sıkılmıyorduk kendimizi. Daha rahat ders yapıyorduk. İngilizce uzaktan olunca daha eğlenceli geçiyordu...”

Ö14D “...Yani ilk önemli dört derse giriyordum. Fen, Matematik, Türkçe, Sosyal onlara giriyordum. Onun dışındaki derslere de giriyordum da çok fazla önemsemiyordum o dersleri. Sadece benim için önemli olan dört dersti. LGS’den dolayı onlara ağırlık vermiştim...”

Uzaktan eğitim sürecinde hangi derslerinize sevmeyerek/ istemeyerek bağlandınız, neden, sorusuna katılımcı öğrencilerin büyük çoğunluğu matematik dersi cevabını vermiştir. Matematik dersinin dışında nispeten düşük sayıda öğrenciler sırasıyla Beden Eğitimi, Fen Bilimleri, İngilizce, Müzik, Resim, Din Kültürü, Sosyal Bilimler, Teknoloji Tasarım ve Türkçe cevabını vermiştir. Matematik cevabını veren dokuz öğrencinin neredeyse tamamı Matematik dersini anlamadıkları için bu derse sevmeyerek ve istemeyerek katıldıklarını ifade etmiştir. Öğrencilerden bazıları sadece uzaktan eğitim döneminde değil, yüz yüze eğitim döneminde de Matematik dersinden anlamadıklarını belirtmiştir. Katılımcı öğrenciler sevmediği, kendilerine sıkıcı, kolay ve gereksiz gelen derslere de istemeyerek katıldıklarını ifade etmiştir. Derse istemeyerek katılan öğrencilerin sevmediği derslerin ise genellikle Resim, Müzik ve Beden Eğitimi dersleri olduğu görülmüştür. Bu durumu sebebinin ise öğrencilerin derse yeteneğinin olmadığını, verim alamadığını düşünmesi, dersin hoşuna gitmemesi ve sıkıcı gelmesi oluşturmaktadır.

Ö11Y “Matematik. Çünkü hiçbir şey anlayamıyordum yani. Normalde de anlayamıyorum ama canlı (ders) olunca hiçten anlayamadım.”

Ö80 “Resim, Müzik, Beden Eğitimi gibi derslere sevmeyerek katılıyordum. Çok sevmiyorum yani bide online eğitimde olduğumuz için pek iyi geçmedi benim için. Beden de hoca açıyordu biz yapıyorduk ama yani tek başıma olduğum için hiçbir şey anlayamadım. Hoca da görmediği için yapmıyordum.”

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Katılımcı 15 öğrenci ile yapılan araştırmada üç başlık altında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Okul, Ders, Öğretmen ve Arkadaşlara Yönelik Özlem

Katılımcı 15 öğrenci ile yapılan araştırmada öğrencilerin tamamı okulu özlediğini ifade etmiş, aynı zamanda öğrencilerin büyük çoğunluğu okula dair en çok arkadaş ortamlarını özledikleri belirtmiştir. Öğrenciler genellikle arkadaşlarıyla etkinlikler yapmayı özlemişlerdir. Bu etkinliklerden bazıları, sohbet etmek, oyun oynamak, dışarı çıkmak, yemek yemek, gezmek, birlikte vakit geçirmek şeklinde olmuştur. Ayrıca öğrenciler arkadaşlarıyla birlikte okulda takılmayı, ders çalışmayı ve kütüphaneye gitmeyi de özlediklerini ifade etmiştir. Aslan (2022) tarafından yapılan araştırmada da katılımcı ortaokul öğrencilerinin yüz yüze eğitim dönemine nazaran uzaktan eğitim döneminde sosyalleşebilme imkanlarının bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcı öğrencilerin büyük çoğunluğu uzaktan eğitim döneminde yüz yüze eğitimde olduğu gibi sosyalleşemediklerini ifade etmiştir. Öğrencilere okulu özleme nedeni sorulduğunda öğrencilerin neredeyse tamamına yakınının arkadaşlarından dolayı özlediklerini ifade etmesi çocuklar açısından akranlarıyla birlikte olmanın, birlikte sosyalleşebilmenin ve bu sosyal ortamı sağlayan yeri okul olarak görmeleri önemli bir sonuçtur. Nitekim öğrencilerin yaşları itibarıyla ilgilerinin ve iletişimlerinin arkadaşlarına kaydığı, arkadaşlarına olan bağlılıklarının arttığı ergenlik dönemlerinde (Demirtaş Kurt, 2021), arkadaşlarından ve sosyal çevrelerin ayrı kalmaları, öğrencilerin en çok arkadaşlarını özlemelerine de sebep olduğu söylenebilir. Katılımcı öğrenciler okulu öğretmenlerini özlediklerinden dolayı ve öğretmenlerine uzaktan eğitim döneminde soru sormadıklarından dolayı da okulu özlediklerini ifade etmiştir. Özkal (2022) tarafından yapılan araştırmada da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Katılımcı öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinin öğretmenlerine soru sormalarına engel teşkil ettiği düşüncesinde olmaları araştırmacı tarafından tespit edilen bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Araştırmada da öğrencilerin öğretmenleriyle yüz yüze bir şekilde iletişim kurmayı ve öğretmenlerine aynı ortamda bulunarak sorular sormayı tercih ettikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler ayrıca okulda yüz yüze ders işlemeyi, deftere yazı yazmayı, okulda kantine gitmeyi, okulda vakit geçirmeyi, kütüphanede kitap okumayı, akıllı tahtadan film izlemeyi, bahçeye çıkmayı ve okul etkinliklerini özlediklerini de ifade etmişlerdir.

Öğrencilere okulu niçin özlemedikleri sorulduğunda ise öğrenciler derslerden, sınavlardan ve sert öğretmenler dolayı okulu özlemedikleri cevabını vermiştir. Okul etkililiği konusunda yapılan çalışmalarda öğretmen ve okul faktörünün öğrenciler üzerindeki etkisinin en fazla olması gerektiği yönündeki vurgu (Aslanargun, 2022) okul başarısı için okulu sevme faktörünün önemine dikkat çekmektedir. Katılımcı öğrenciler derslerin zor, yorucu ve sıkıcı olmasından dolayı dersleri özlemediklerini ifade etmiştir. Yine az sayıda öğrenci okuldaki sıranın rahat olmaması, sabah erken kalkmak zorunda olunması ve okula yürüyerek gelmesinden dolayı da okulu özlemediğini ifade etmiştir. Ayrıca öğrenciler dersi kaynatan, okulda kavga ve gürültü yapan, yaramaz, anlaşılmadıkları sorunlu arkadaşlarından dolayı da okulu özlemediklerini ifade etmiştir. Öğrenciler her ne kadar sosyal ortamların uzak kalmışta olsalar, sorun çıkaran arkadaşlarını özlemediklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla araştırmada okula özlem konusunda öğrencilerin büyük çoğunluğunun arkadaşlarını öne sürmesi, akran ilişkilerine verdikleri önemi göstermektedir. Bu bağlamda okulda disiplin ve davranış sorunu olan öğrencilerin bu sorunlarının düzeltilmesi yönünde çalışmalar yapılması, öğrencilerin sağlıklı bir ortamda akranlarıyla eğitim almasını da sağlamış olacaktır. Özkal (2022) tarafından yapılan araştırmada da katılımcı öğrencilerin derslerin evde yapılmasını ve okula istediği zaman gidebilmelerinin ayrıca uykularını alabilmelerinin ön plana çıkardığı görülmüştür. Bu bağlamda öğrencilerin erken saatlerde okula gelmek zorunda olmaları, ulaşımda birtakım sıkıntılar yaşamalarının da öğrencilerin okula karşı tutumlarını etkilediği düşünülebilir.

Uzaktan Eğitim mi, Yüz yüze Eğitim mi?

Katılımcı öğrenciler uzaktan eğitimi genellikle evde rahat eğitim alabildikleri için faydalı bulmuştur. Nitekim öğrenciler dersleri evde almalarından, rahat olmasından, sabah okula gidilmemesinden, evde dinlenilmesinden ve yol masraflarının olmamasından dolayı uzaktan eğitimi faydalı bulmuştur. Yine çok az sayıda öğrenci bağlantı sorunu yaşamadığından, teknolojiyi öğrendiğinden dolayı uzaktan eğitimi faydalı bulmuştur. Öğrencilere uzaktan eğitimi niçin faydalı bulmadıkları sorulduğunda ise öğrencilerin tamamına yakını dersler açısından faydalı bulmadığını ifade etmiştir. Öğrenciler dersleri anlayamadıklarını, derslere katılımın çok az olduğunu, verimli ders çalışamadıklarını, derslerden yararlanamadıklarını, dersin düzgün işlenemediğini, sürekli öğrencilerin konuştuğunu, konulardan geri kaldıklarını ve canlı derslerin tekrarının olmamasını dersler açısından yaşadıkları sorun olarak ifade etmişlerdir. Nitekim Aslan (2022) tarafından yapılan araştırma da katılımcı öğrencilerin uzaktan eğitimden ziyade yüz yüze eğitimdeki ders içeriğini daha faydalı bulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler uygulamalı dersler açısından da yüz yüze eğitimi tercih etmiştir. Yine ilgili araştırmada katılımcı öğrenciler yüz yüze eğitimin uzaktan eğitime göre daha verimli olduğunu düşünmektedir. Yine Tekin (2022) tarafından yapılan araştırmada da öğretmenlerinde canlı derslerin verimsiz olduğunu düşündükleri ortaya konmuştur. Bu sonuçlar araştırmamızdaki bulguları destekler niteliktedir. Araştırmaya katılan öğrenciler teknolojik ve altyapı sorunlarından dolayı da uzaktan eğitimi faydalı bulmadıklarını ifade etmiştir. Öğrenciler internet ve ses kesintilerini uzaktan eğitimde yaşadıkları sorunlar olarak ifade etmiştir. Özkal (2022) tarafından yapılan araştırma sonuçları da bulgularımızı destekler niteliktedir. Nitekim araştırmaya katılan öğrenciler de bazı zamanlar internet bazı zamanlarsa EBA'dan kaynaklı sorunlar nedeniyle derslere giriş yapamadıklarını, derslere girdiklerinde ise bazı zamanlar ses ve görüntü kalitesiyle ilgili sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Benzer sonuç Özdemir (2021) tarafından yapılan araştırmada da ortaya konmuştur. Katılımcı öğretmen ve öğrencilerle yapılan araştırmada internete ve derslere bağlanmada sorun yaşadıkları, ders sırasında ise bağlantının kopması, ses ve görüntülerde sorunlar yaşanması sonucuna ulaşılmıştır. Mengüç (2022) tarafından veliler ile yapılan araştırmada ise internete, derse, kamera ve mikrofona bağlanma konusunda nadiren sorunlar yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler evde gürültü olması, dışarıdan sesler gelmesi, elektrik kesintisi ve kardeşine bakmak durumunda kalınmasından dolayı da uzaktan eğitimi faydalı bulmadıklarını ifade etmiştir. Bulgularımızı destekler nitelikte Tekin (2022) tarafından okul yöneticileriyle yapılan araştırmada da öğrencilerin evlerinde derse uygun ortamlarının bulunmamasını okul yöneticileri sorun olarak belirtmiştir. Öğrencilerin bazıları ise öğretmenin derse geç kalmasını, dersi anlatamamasını, öğretmenle etkileşime girememeyi ve okulda bulanamamayı sorun olarak ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan 15 öğrencinin tamamı eğitim hayatlarına yüz yüze eğitimle devam etmek istediklerini ifade etmiştir. Yine öğrencilerin tamamına yakını derslerden dolayı eğitim hayatlarına yüz yüze eğitimle devam etmek istediklerini belirtmiştir. Araştırmamızı destekler nitelikte Özkal (2022) tarafından yapılan araştırmada da odaklanma sorunu uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin yaşadıkları temel sorun olarak ön plana çıkmıştır. Benzer şekilde Aslan (2022) tarafından yapılan araştırmada da katılımcı öğrenciler yüz yüze eğitimi uzaktan eğitimden daha faydalı görmüştür. Öğrenciler öğretmenleriyle aynı ortamda bulunabildikleri, istedikleri zaman soru sorup derstlerini anlatabildikleri ve öğretmenlerin daha iyi ders anlatabildikleri için de yüz yüze eğitimi tercih etmiştir. Özkal (2022) tarafından yapılan araştırmada da öğrencilerin etkileşim konusunda öğretmen odaklı oldukları ortaya konmuştur. Aslan (2022) tarafından yapılan araştırmada bulgularımızı destekler niteliktedir. Nitekim araştırmaya göre yüz yüze eğitimde öğretmen tarafından öğrenci sorunlarına hızlı bir şekilde dönüt verilmesi öğrencinin motivesi artırıcı bir faktör olarak ortaya konmuştur. Bu bağlamda öğrenciler hem öğretmenleriyle birebir aynı ortamda iletişim kurabilmelerinden, hem derslerini daha iyi anlayıp öğrenebildiklerinden, hem de okulda eğlenerek zaman geçirebildiğinde dolayı yüz yüze eğitimi uzaktan eğitime tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcı öğrencilere okulda yüz yüze eğitim başladıktan sonra hiç "keşke okul açılsaydı" dediniz mi sorusuna katılımcı 15 öğrencinin 12'si demediğini üçü ise dediğini ifade etmiştir. Keşke okul açılsaydı dediğini ifade eden öğrencilerin sebebini ise, tatilin sevilmesi, okullar açıldıktan sonra derslerde zorlanması, yazılıların kötü geçmesi ve notların düşmesi oluşturmaktadır. Demediğini ifade öğrencilerinse sebeplerini genellikle arkadaşlarıyla yeniden birlikte olma, öğretmenleriyle aynı ortamda bulunma ve dersleri daha iyi anlamaları oluşturmaktadır. Ayrıca bazı öğrenciler okul ortamı ve disiplin ortamında bulunmaktan da mutlu olduklarını ifade etmiştir. Dolayısıyla uzaktan eğitim sürecinde evlerinde eğitimlerine devam eden öğrencilerin okuldaki disiplin ortamının bulunmamasından dolayı derslere odaklanamamaları öğrencilerin eğitimleriyle ilgili sorun yaşamalarına sebep olmuştur (Özkal,

2022). Benzer sonuç Mengüç (2022) tarafından yapılan araştırmada ortaya konmuştur. Uzaktan eğitim sürecinde veliler, çocuklarının dikkat eksikliği yaşamaları, derslere ilgisizlik gibi konularda çocuklarının orta seviyede etkilendiklerini belirtmiştir. Araştırmaya katılan 15 öğrencinin tamamı yüz yüze eğitimde daha iyi öğrendiklerini ifade etmiştir. Nedenleri sorulduğunda ise öğrencilerin çoğunluğu dersleri daha iyi anladığı için yüz yüze eğitimi tercih ettiği cevabını vermiştir. Öğrenciler ev ortamından ve bağlantı sorunlarından dolayı uzaktan eğitimin verimsiz olduğunu, yüz yüze eğitimde daha iyi öğrendiklerini ifade etmiştir. Aslan (2022) tarafından yapılan araştırmada da katılımcı öğrenciler yüz yüze derslerdeki öğrenme ortamının uzaktan eğitime göre daha iyi olduğu, yüz yüze eğitime geçişin daha faydalı olacağı görüşünü paylaşmıştır. Ünal (2021) tarafından yapılan araştırmada da katılımcı öğrencilerin uzaktan eğitimi yeterli ölçüde benimsemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Mengüç (2022) tarafından yapılan araştırmada da katılımcı veliler çocuklarının aldığı uzaktan eğitimin verimsiz olduğu düşüncesini paylaşmıştır. Yapılan araştırmalar da bizim bulgularımızı destekler nitelikte olmuştur. Katılımcı öğrencilerin bazıları ise öğretmenlerine soru sorabildikleri, öğretmenlerin yüz yüze eğitimde dersi daha iyi anlattıkları ve öğretmenleriyle iletişimin daha iyi olduğu için yüz yüze eğitimi tercih ettiklerini ifade etmiştir. Ayrıca öğrenciler internet ve ses kesintisi olmadığı, okul ortamında olmanın daha iyi olduğu, arkadaşlarıyla birlikte oldukları, tembellik yapmaya başladıkları, sıkıldıkları, uzaktan eğitime fazla katılamadıkları ve telefonla fazla ilgilenmeye başladıkları içinde yüz yüze eğitimi tercih ettiklerini ifade etmiştir. Nitekim Aslan (2022) tarafından yapılan araştırmada da katılımcı öğrenciler yüz yüze eğitimde iletişim ortamının uzaktan eğitimde olmadığını ifade etmiştir. Benzer şekilde Tekin (2022) tarafından okul yöneticileriyle yapılan araştırmada da okul yöneticilerine göre öğretmenlerin uzaktan eğitim konusunda yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmamaları, uzaktan eğitim konusunda kendilerine eğitim verilmemesinden dolayı canlı derslerde sorunlar yaşamaları uzaktan eğitim sürecinde ortaya çıkan sorunlardan olarak ifade edilmiştir.

Uzaktan Eğitime Karşı Duygu ve Düşünceler

Salgın nedeniyle okullar kapandıktan sonra katılımcı öğrencilerin yarısından fazlası ilk zamanlar rahatladığını ve mutlu hissettiğini ifade etmiştir. Öğrenciler okulların ilk olarak 2 hafta süreyle kapanmasını tatil olarak algılamış ve mutlu hissetmiştir. Ancak okulların kapalılık süresinin uzamasıyla birlikte öğrencilerin duygularında da değişimler söz konusu olmuştur. Katılımcı öğrencilerin çoğunluğu sürecin uzamasıyla birlikte sıkıldıklarını ifade etmiştir. Öğrenciler bir süre sonra canlı derslerden sıkılmış ve teknolojik cihazlarını sosyal medya ve oyun için kullanmaya başlamıştır. Nacaroglu (2022) tarafından yapılan araştırmada da salgın sürecinde katılımcılar internet bağımlılıklarında artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Aslan (2022) tarafından yapılan araştırmada da ekran başında gerçekleşen uzaktan eğitim sürecinin öğrencileri tembelleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yine Tekin (2022) tarafından yapılan araştırmada da öğrencilerin canlı derslere ve EBA TV'ye ilgi göstermediği ve çekici bulmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dermirtaş Kurt (2021) tarafından yapılan araştırmada da katılımcı öğrencilerin sadece %49'unun interneti eğitimi için kullandığı, %51'inin ise farklı amaçlarla interneti kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcı öğrencilerden bazıları bazen mutlu hissettiklerini, arkadaşlarını ve okul ortamını özlediklerini, mutsuz hissettiklerini, bunalıma girdiklerini ve çok boş hissettiklerini ifade etmiştir.

Öğrencilere uzaktan eğitim sürecinde hangi derslerine severek ve isteyerek bağlandıkları sorulduğunda katılımcı öğrenciler çoktan aza doğru sırasıyla Türkçe, Fen Bilimleri, Beden Eğitimi, Matematik, Sosyal Bilimler, Müzik, İngilizce ve Resim cevabını vermiştir. Öğrencilerin severek ve isteyerek bağlandığı derslere bakıldığında genellikle LGS'de sorumlu oldukları ana dersler olduğu anlaşılabilmektedir. Ancak öğrencilerin isteyerek bağlandığı derslerin önemli gördükleri dersler olmasının yanında çok sayıda öğrenci anlayabildiği, eğlendiği ve sevdiği derslere de severek ve isteyerek bağlandığını ifade etmiştir. Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilere verilen dersin kaliteli bir şekilde sunulması öğrencinin dersten alabileceği faydayı ve verimi artırmaktadır (Yağmur, 2022). Bu bağlamda öğretmenlerin uzaktan eğitim sırasında dersleri öğrencilerin anlayabileceği, öğrenirken eğlenebileceği ve dersi sevebileceği şekilde işleme, katılımcı öğrenci görüşlerinden de görüldüğü üzere öğrencilerin derse olan yaklaşımını ve motivasyonunu olumlu bir şekilde etkilemektedir. Nitekim Özkal (2022) tarafından yapılan araştırmada da öğretmenlerin uzaktan eğitim derslerinde öğrencilere eğitici oyunlar oynatmasının öğrencilerin derse karşı olan motivasyonunu artırıcı etken olduğu ortaya konmuştur. Buna ek olarak öğrencilerin önemli gördükleri derslere isteyerek bağlanmaları da araştırmamızda ortaya çıkan sonuçlardır. Özercan (2021) tarafından yapılan araştırmada da EBA

platformunu kullanan öğrencilerin sırasıyla en çok Matematik, Türkçe, Fen Bilimleri, İngilizce, Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerini takip ettiği tespit edilmiştir.

Araştırmada ortaya çıkan bir diğer önemli sonuçsa öğrencilerin spor yapabildikleri ve yetenekleri olduğunu düşündükleri derslere de severek ve isteyerek bağlanmaları olmuştur. Nitekim Birsen (2022) tarafından yapılan araştırmada da uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin beden eğitimi dersine karşı genel tutum seviyelerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aslan (2022) tarafından yapılan araştırmada da uzaktan eğitim sürecinde yapılan uygulamalı derslerin yüz yüze derslerde olduğu kadar verimli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Her ne kadar uzaktan eğitim sürecinde beden eğitimi ve resim gibi uygulamalı derslerin işlenişi yüz yüze eğitimde olduğu kadar verimli olmasa da öğrencilerin evlerinde de olsa spor yapmayı ve ilgi duydukları derslerde bulunmayı tercih ettiği sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca öğretmenin öğrencilere karşı davranışları ve dersi güzel anlatması da öğrencilerin derslere severek ve isteyerek bağlanma sebeplerinden birini oluşturmuştur. Öğrencilere uzaktan eğitim sürecinde hangi derslerine sevmeyerek ve istemeyerek bağlandıkları sorulduğunda öğrencilerin cevapları çoktan aza doğru Matematik, Beden Eğitimi, Fen Bilimleri, İngilizce, Müzik, Resim, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Sosyal Bilimler, Teknoloji Tasarım ve Türkçe dersleri olmuştur. Araştırmada ortaya çıkan en dikkat çekici bulgu katılımcı öğrencilerin dokuzunun ana derslerden birisi olan Matematik dersine sevmeyerek ve istemeyerek bağlanmaları olmuştur. Katılımcı öğrenciler anlamadıkları, sevmedikleri, kendilerine sıkıcı, kolay ve gereksiz gelen derslere sevmeyerek ve istemeyerek bağlandıklarını ifade etmiştir. Adalar (2022) tarafından yapılan araştırmada da katılımcı öğrencilerin Matematik dersinde problem çözümlerini yeteri kadar takip edemedikleri, derse odaklanıp motive olamadıkları, anlamadıkları yerleri öğretmenlerine sormada ve düşüncelerini ifade etmede çekindikleri ve dersten keyif alamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Sarıbyık (2022) tarafından yapılan araştırmada da katılımcı ortaokul öğrencileri uzaktan eğitim sürecinde matematik öğretimine kısmen katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar bizim bulgularımızla da uyumaktadır. Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin özellikle Matematik dersine karşı motivasyonlarının ve ilgilerinin düşük olması, Matematik derslerini anlamadıklarını ifade etmesi özellikle dikkate alınması gereken bir konudur. Nitekim öğrenciler kendilerine sıkıcı gelen ve sevmedikleri derslere de istemeyerek girdiklerini ifade etmiştir. Özellikle uzaktan eğitim sürecinin birçok öğrenci tarafından bağlantı sorunlarıyla başlaması öğrencilerin derslere karşı motivasyon kaybı yaşamalarına sebep olmuş olabilir. Yine ders içeriklerinin tek düze ilerlemesi veya öğrencileri eğlendirici tarafları bulunmaması da öğrencilerin motivasyonunu kaybetmelerine sebep olmuş olabilir. Katılımcı öğrencilerden bazıları da uzaktan eğitim olduğu, öğretmen anlatmadığı veya öğretmenden çekindiği ve yeteneği olmadığını düşündüğü derslere sevmeyerek ve istemeyerek girdiğini ifade etmiştir. Bu derslerin yine genelini matematik dersi oluşturmuştur.

Uzaktan eğitim sürecinde öğrenciye ulaşma, sorunlarını tespit edip çözüme kavuşturma konusunda zorluklar yaşanmış, öğrencilerde sorunlu davranışların artış gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca uzaktan eğitim sürecinde ölçme ve değerlendirme konusundaki belirsizlikte okul yöneticileri tarafından sorun olarak ifade edilmiştir (Tekin, 2022). Benzer şekilde uzaktan eğitim sürecinde öğretmenler ve öğrenciler arasındaki iletişimin yüz yüze eğitime göre düşük olması da (Aslan, 2022) ölçme ve değerlendirme konusunda sorunlar oluşmasına sebep olan bir diğer etken olmuştur. Sonuç olarak 15 öğrenciyle yapılan araştırmamızda katılımcı öğrencilerin tamamı okulu özlemiş, okula olan özlemlerinin genel sebebini ise arkadaş özlemi oluşturmuştur. Katılımcı öğrencilerin çoğunluğu özellikle teknolojik sorunlardan dolayı uzaktan eğitimi faydasız bulmuştur. Bu bağlamda katılımcı öğrencilerin tamamı eğitim hayatlarına yüz yüze devam etmeyi istediklerini ifade etmiştir. Bu isteğin temel sebebini ise uzaktan eğitim sürecinde dersleri anlama konusunda yaşadıkları sorunlar oluşturmuştur. Öğrenciler uzaktan eğitim döneminde çoğunlukla sıkılğan ve üzgün hissettiklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla araştırmada öğrencilerin okulda, arkadaşları ve öğretmenleriyle birlikte, odaklarını dağıtan dış etkenlerden uzak sınıf ortamında öğretmenleriyle birebir iletişim halinde olarak eğitim hayatlarına devam etmeyi istedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

CIVID salgını döneminde öğrencilerin okula karşı tutum ve davranışlarının araştırıldığı bu çalışmada elde edilen bulgular kapsamında aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin genellikle arkadaşlarını, okulu ve öğretmenlerini özlediği görülmüştür. Bu öğrenciler açısından olumlu bir durumdur.

Öğrencilerin okulla iletişimlerini güçlendirilerek ve okulda daha iyi zaman geçirmeleri sağlanarak okula karşı olumlu tutumlarının devamlılığı sağlanabilir.

- Öğrencilerin genellikle yüz yüze eğitimi uzaktan eğitime tercih ettiği görülmüştür. Bu bağlamda öğrencilerin hem derslere karşı hem de arkadaşlarına karşı olumlu tutumlarını devam ettirebilecekleri ortamların devamlılığı sağlanmalıdır. Ancak katılımcı öğrencilerin özellikle sorunlu arkadaşlarını özlemediklerini ifade etmeleri okullarda akran zorbalığına karşı önlemler alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

- Uzaktan eğitime evlerinden katılan öğrencilerin yaşayabilecekleri internet ve altyapı sorunlarının giderilmesi veya altyapının geliştirilmesi gerekmektedir.

- Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin eğlenerek öğrenecekleri, ders sırasında sıkılmayacakları öğretim yöntemlerinin araştırılarak sayısının artırılması gerekmektedir.

- Uzaktan eğitim sürecinde internet ve ekran başında uzun zaman geçiren öğrencilerin ders sonrasında evde sıkılmalarını engelleyecek etkinlikler artırılmalı, bu konuda veliler bilgilendirilmeli ve öğrencilerin internet ve teknolojik cihazların başında kalma süreleri azaltılmalıdır.

- Öğrencilerin online senkronize dersler dışında da ders tekrarları yapabilmelerini sağlayan EBA platformunun içeriğinin güçlendirilmesi, özellikle ilköğretim ve ortaokul öğrencileri için eğlenerek öğrenebilecekleri uygulamalarının artırılması öğrencilerin öğrenmelerini ve motivasyonlarını olumlu yönde etkileyebilir.

Kaynakça

Adalar, F. (2022). *Ortaokul öğrencilerinin uzaktan matematik eğitimi almaya ilişkin tutumlarının belirlenmesi* (Tez No. 728022) [Doktora tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi].

Aslan, S. (2022). *Ortaokul öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının incelenmesi: Kars ili örneği* (Tez No. 724818) [Yüksek lisans tezi, Kafkas Üniversitesi].

Aslanargun, E. (2022). Eğitimde fırsat eşitsizliğinin fırsat eşitsizliğinin nedeni olarak okul/ öğretmen etkisizliği ve aile katılımı *Alanyazın Eğitim Bilimleri Eleştirel İnceleme Dergisi CRES Journal Critical Reviews in Educational Sciences* (Özel Sayı / Special issue), 63-71.

Aslanargun, E. (2023). Modernite ve postmodernite bağlamında Türk eğitim sisteminin yönetimi, *Alanyazın Eğitim Bilimleri Eleştirel İnceleme Dergisi CRES Journal Critical Reviews in Educational Sciences* (Özel Sayı / Special issue), 21-27.

Bingol-Schrijer, B. (2020). “COVID-19 salgını süresince eğitim hakkı, fırsat eşitliği ve sınavlara ilişkin temel problemler”, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 78(2), 837. <https://doi.org/10.26650/mecmua.2020.78.2.0019>

Birsen, M. T. (2022). *Ortaokul öğrencilerinin COVID-19 salgını sürecinde beden eğitimi dersine ilişkin tutumlarının incelenmesi* (Tez No. 733554) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi].

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2019). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (s. 354), Pegem Akademi Yayıncılık.

Canpolat, U. (2022). *COVID-19 salgını sürecinde MEB tarafından yürütülen acil uzaktan erişimli öğretim faaliyetlerine yönelik paydaş görüşleri* (Tez No. 728321) [Yüksek lisans tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi].

Cook, D. A. ve Dupras, D. M. (2004). A practical guide to developing effective web-based learning. *J Gen Intern Med.* 19(6): 698–707. doi: 10.1111/j.1525-1497.2004.30029.x.

Creswell, John. W. (2013). *Qualitative Inquiry & Research Design*. 3.bs. *Thousand Oaks, CA: Sage*.

Çakın, M. ve Külekçi Akyavuz, E. (2020). Covid-19 süreci ve eğitime yansımaları: öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 165-186.

Demir Öztürk, E., Kuru, G. ve Demir Yıldız, C. (2020). Covid-19 pandemi günlerinde anneler ne düşünür çocuklar ne ister? anne ve çocuklarının pandemi algısı, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7(5), 204-220.

Demirtaş Kurt, C. (2021). *Covid-19 salgın sürecinde lise öğrencilerinde akran ilişkileri ve internet bağımlılığının incelenmesi* (Tez No. 690502) [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi].

Diñçer, S. (2006). *Bilgisayar destekli eğitim ve uzaktan eğitime genel bir bakış*. Conference Paper · February 2006. <https://www.researchgate.net/publication/298192658>

Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.

Göker, M. E. ve Turan, Ş. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinde problemler teknoloji kullanımı. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*. 2020;5 (COVID-19 Özel Sayısı), 108-14.

Günay, U. (2020). "Salgın Döneminde Gençler", *Yeni Koronavirüs Hastalığının Toplum Üzerine Etkileri ve Hemşirelik Yaklaşımları*, İnönü Üniversitesi Yayınevi.

Kalaç, M. Ö., Telli, G. ve Eronal, Y. (2020), *Covid-19 Mücadelesi kapsamında uzaktan eğitim sürecinde engelli öğrencilerin durumu sorunlar ve çözüm önerileri*, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Yayınları, Yayın No : 0040.

Kırgın, F. ve Aslanargun, E. (2023). Eğitim Yönetimi Alanında Yüksek Lisans Yapmış Okul Müdürlerine Yönelik Bakış Açıkları, *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, [Anatolian Journal of Educational Leadership and Instruction] 11(1), 169-185.

Mart, M. ve Kesicioglu, O. S. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde ailelerin evde oyun oynamaya ilişkin görüşleri. *Turkish Studies*, 15(4), 945-958. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44381>.

Mengüç, E. (2022). *İlkokul öğrenci velilerinin salgın (pandemi) döneminde uzaktan eğitim uygulamalarında yaşadıkları sorunların incelenmesi* (Tez No. 732621) [Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi].

Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. (S. Turan, Çev.), Nobel Yayınları.

Miles, Matthew B. ve A. Michael Huberman. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Sage.

Nacaroğlu, H. İ. (2022). *Meslek lisesi öğrencilerinin covid-19 salgını öncesi ve salgın döneminde internet ve sosyal medya bağımlılığı düzeylerinin incelenmesi* (Tez No. 744912) [Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi].

Özdemir, K. (2021). *COVID-19 pandemisi uzaktan eğitim sürecinde ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin teknoloji kullanım deneyimleri* (Tez No. 690772) [Yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi].

Özercan, H. (2021). *COVID -19 pandemi sürecinde ortaokul öğrencilerinin Eğitim Bilişim Ağı (EBA) 'na ilişkin görüşleri* (Tez No. 700683) [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi].

Özkal, A. (2022). *Ortaokul öğrencilerinin Sosyal bilgiler dersi kapsamında uzaktan eğitim sürecine yönelik görüşleri* (Tez No. 753136) [Yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi].

Saldaña, Johnny. (2012). *The Coding Manual for Qualitative Research*. Londra: Sage.

Sarı, E. ve Sarı, B. (2020). Kriz zamanlarında eğitim yönetimi: COVID-19 Örneği, *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 3(2), 49-63.

Sarı, T. ve Nayır, F. (2020). Pandemi dönemi eğitim: sorunlar ve fırsatlar. *Turkish Studies*, 15(4), 959-975. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44335>

Sarıbıyık, B. (2022). *COVID-19 sürecinde ortaokul matematik dersinin uzaktan eğitim yoluyla uygulanmasının öğrenci ve öğretmen görüşleri çerçevesinde incelenmesi* (Tez No. 710432) [Yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi].

Sayan, H. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinde öğretim elemanlarının uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi, *Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 11(42). DOI: 10.5824/ajite.2020.03.004.x

Sever, M. ve Özdemir, S. (2020). Koronavirüs (Covid-19) sürecinde öğrenci olma deneyimi: Bir fotoses (photovoice) çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1653-1679.

Tekin, Ö. (2022). *Okul yöneticilerine göre salgın döneminde uzaktan eğitim sürecinde yaşanan sorunlar (İstanbul-Maltepe ilçesi örneği)* (Tez No. 715285) [Yüksek lisans tezi, T.C. Maltepe Üniversitesi].

Ünal, H. Z. (2021). *COVID-19 pandemi sürecinde uygulanan uzaktan eğitime ilişkin ortaokul öğrencilerinin görüşlerinin değerlendirilmesi: Yalova İli Altınova İlçesi Örneği* (Tez No. 725586) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi].

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], (2020a). *Startling digital divides in distance learning emerge*, <https://en.unesco.org/news/startling-digital-divides-distance-learning-emerge> (Erişim: 01.06.2021).

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], (2020b). Stefania Giannini, *Covid-19 school closures around the World will hit girls hardest*, <https://en.unesco.org/news/covid-19-school-closures-around-world-will-hit-girls-hardest>.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], (2020c). *COVID 19 Impact on Education: Global Monitoring of School Closures caused by COVID 19*. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> (Erişim: 01.06.2021).

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], (2021). *Mission: Recovering Education 2021*, <https://gemreportunesco.wpcostaging.com/2021/03/30/mission-recovering-education-2021/>.

United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF], (2020a). <https://data.unicef.org/resources/remote-learning-reachability-factsheet/> (Erişim: 01.06.2021).

United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF], (2020b). <https://www.unicef.org/reports/how-many-children-and-young-people-have-internet-access-home-2020> (Erişim: 07.06.2021).

United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF], (2021a). <https://www.unicef.org/reports/state-worlds-children-2021>.

United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF], (2021b). <https://www.unicef.org/reports/unicef-annual-report-2020>.

United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF], (2021c). <https://www.unicef.org/press-releases/first-day-school-indefinitely-postponed-140-million-first-time-students-around-world>.

United Nations Sustainable Development Group [UNSDG], (2020), <https://unsdg.un.org/resources/policy-brief-impact-covid-19-children> (Erişim: 01.06.2021).

Van Lancker, W. ve Parolin, Z. (2020). COVID-19, school closures, and child poverty: a social crisis in the making. *Lancet Public Health*. May;5(5): 243-244. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(20\)30084-0](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(20)30084-0).

World Food Programme [WFP], (2020). *Global Monitoring of School Meals During COVID-19 School Closures*. Erişim tarihi 02.06.2021. <https://cdn.wfp.org/2020/school-feeding-map/index.html>.

World Health Organization [WHO], (2020). 2019 Novel Coronavirus (2019-nCoV): Strategic Preparedness and Response Plan, <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/srp-04022020.pdf> (erişim: 30.05.2021).

Yağmur, E. (2022). *COVID-19 pandemisinde internet ve bilgi sistemleri kullanım başarısının incelenmesi: Erzurum merkez ortaokullarında bir uygulama* (Tez No. 742498) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi].

Yenal, A. Ç. (2009). *Uzaktan Eğitim* (Tez no. 241846) [Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi].

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (11. Baskı)*. Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, K. (2020). İstisnai bir uzaktan eğitim öğretim deneyiminin öğrettikleri. *Alanyazın*,1(1), 7-15.

Yılmaz, E., Güner, B., Mutlu, H., Doğanay, G. ve Yılmaz, D. (2020). *Veli algısına göre pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinin niteliği*, Palet Yayınları.

Yurtbakan, E. ve Akyıldız, S. (2020). Sınıf öğretmenleri, ilkokul öğrencileri ve ebeveynlerin Covid-19 izolasyon döneminde uygulanan uzaktan eğitim faaliyetleri hakkındaki görüşleri. *Turkish Studies*, 15(6), 949-977. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.43780>.